

opera ve bale

engin karadeniz

ULVİ CEMAL'IN ARDINDAN

Konservatuar G-BAKIŞ-Ü

SAGLAM kuruluşu ve saygın nitelikleri ile seçkinleşen «Senfoni No. 2» si on yılda tamamlanmış, içte ve dışta ilgi toplamıştı. «Piyano Konçertosu» nu Türk müzik ve folklorundan esinlenerek, zengin melodi ve ritm ile süsleyerek yaratmıştı. İki yılda tamamladığı «Keman Konçertosu», renkli, etkili bir verim olduğu için yerli ve yabancı yorumcularca birçok kez içtenlikle yorumlanmıştı. Usta orkestrasyonu ile yormayan «Köçekçe Süiti», yaylı kuartet ve piyano için «Duyuşlar», «Beş Damla», ayrıca bir «Senfoni» daha.. O'nu 66 yaşında yitirdik. Ulvi Cemal Erkin, etki ögesini Anadolu ritm ve ezgilerinin çarpıcılığında bulurdu. Türk Halk Müziğini ve Klasik Türk Müziğini, halk melodi ve ritimlerini Batı besteciliğinin yöntemleri içinde işleyen, etnik konulara yönelen, «Türk Beşleri» adı ile tanınan bir öbeğin temsilcisiydi.

Hangi müzik verimine ulusal denebilirdi Bestecinin ulusal olup olmadığı ne ile anlaşılır? «Eğer verim herhangi bir folk'ordan alınmış melodi, ritm, armoni ya da etnik ezgilerden esinlenerek yaratılmış ise ulusaldır» denemezdi! Bir ülkenin müzik geleneğine ve yalnız müziğine değil, onun düşünüş biçimine, duygusuna, «sanat üzerine duydukları», uygun öğelere ulusal denebileceği de benimsenemezdi. Çünkü, gerçekte her ulusun bir «dehası» bulunduğu düşünülse, onun verimlerinde, o ulusun müzik geleneği, düşünüşü, duygusu bunusa bile besteci, kişisel çizgi lerden nasıl kaçınabilirdi? Bu çizgiler verimdeki geleneklerden, töre ve inançlardan nasıl ayrılabilirdi. Bu olamazdı! İşte, Ulvi Cemal Erkin'in ulusal müzik görüşü.. Ve işte, O'nun verimlerinde yaptıkları:

İki senfonisinden ikincisi, «Senfoni No. 2», sonat biçiminde işlenmiş ve geleneksel Türk müziği makamlarından yararlanmış bir bölüm ile başlar. Bunu, sanki «Passacaglia (1)» gibi, Mevlevî törenlerinin mistik havasını yansıtan ikinci bölüm izler. Üç bölümlük «Senfoni No. 2»nin son bölümünde «Köçekçe» denilen eski Türk dansının ritm ve ezgileri seçilir.

ULVİ Cemal, dört bölümlük «Piyano Konçertosu»nda, ilk bölümünü gen. sonat biçiminde işlenmiş.. Hızlı tempo- daki (Allegro) bu bölümde iki karşıt tema var. Ortalarda, bir «fuga (2)» dan sonra geniş piyano kadansı estetik bir görüntü sağlar. Bunu «Lied» biçiminde orta yavaşlıkta (Andante) bir tempo izler. Bu bölümde «saba» makamından esinlenen Erkin, bas klawete solo olanağı tanımış! «Tutti (3)» ve solo arasındaki diyalog ile üçüncü bölüme geçilir. Bölüm, Karadeniz oyun havalarını yansıtarcasına çok hızlı tempodadır. Erkin, bu bölümde de klawete soloya olanak sağlamış.. Son bölümde piyanonun ağır temposu ve folklor ezgilerinden esinlenmiş bir tema ağırlığını duyurur.

«Keman Konçertosu» da öyle.. Üç bölümlük verimin ilk bölümü sonat biçiminde işlenmiş.. Yavaş tempoda (Adagio) başlayan ikinci bölümü gene Karadeniz yörelerine özgü coşkun ritimlerle son bölüm izler. Aslında, Ulvi Cemal Erkin, bu konçertosu ile folk verilerinin ve geleneksel sanat müziğinin senfonik bütünlüğünü ortaya koyar. Buna bir başka örnek de bestecinin «Köçekçe Süiti» dir. Besteci bu veriminde «Karcıgar» ve «Hicaz» makamlarından bir demet sunar sanki.. İşte, «Duyuşlar» 1, «Beş Damla» sı ve bale için «Keloglan» 1 ile bir Ulvi Cemal Erkin..

Ulusal ezgilerde bile kişisel çizgileri pekiştiren, canlılık la duyuran Ulvi Cemal, bu konuda Debussy'yi örnek ve rirdi. Onu, «Fransa'nın en Fransız bestecisi» diye niteler di. Stravinsky'den söz ederken, «Sanatçının pasaportu olmalıdır» sözünü «dehası bulunmalıdır» anlamında nitelerdi. Saygın Türk bestecisi ve orkestra yöneticisi Ulvi Cemal Erkin, Paris Konservatuarı'nda Gallon ve Philipp'in, Ecole Normale de Musique'de ise Nadia Boulanger'in öğrencisi olmuştur. O'nu da yitirdik. Hem de 66 yaşında..

(1) Passacaglia, 17. ve 18. yüzyıl süitlerinde görülen ve İspanyolca «sokak çarısı» anlamına gelen «passaggio» sözcüğünden türetilmiş, orta hızda, benzer figürü bir dans biçimi.

(2) Fuga'da sesler birbiri ardına sıralanır, sanki kovalamayı andırır. Sözcük Latince'dir, «kaçmak» anlamına gelir.

(3) Tutti, konçertolarda (ve korolarda) solo sesin yanında bulunan enstrümanların (ya da seslerin) bütünü.